



**Vaqif YUSİFLİ,**  
filologiya elmləri doktoru

**Osman Sarıvəlli** Bu gün XX əsr Azərbaycan poeziyasının mənzərəsini göz önünə gətirəndə bu adı xatırlamamaq mümkün deyil. Amma nədənsə, son illərdə Osman Sarıvəllinin keçdiyi ömür yolu, bir şair kimi zəngin yaradıcılığı tədqiqat əsərlərində, elmi araşdırmalarda layiqincə əks olunmur. Halbuki, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza kimi şairlərlə bir sırada onun da poeziyamızın inkişafında, şeirimizin yenilik ruhu ilə aşılanmasında xidmətləri az olmamışdır.

Osman Sarıvəllinin Azərbaycan şeirinə verdiyi töhfələr çoxdur və bəlkə də bir çoxlarına şablon təsir bağışlayan bu cümlənin arxasında əsl həqiqət durur. Həqiqət budur ki, Osman Sarıvəlli şeirimizdə heç kimə bənzəməirdi, onun özünəməxsus yolu, poetik üslubu vardı. Çox zaman onun adını ustad Səməd Vurğunla yanaşı çəkirlər, hətta belə bir fikir də mövcuddur ki, Osman Sarıvəlli Səməd Vurğun poeziyasından bəhrələ-nib. Osman Sarıvəllinin Səməd Vurğunla qibtəediləsi dostluğu, qardaşlığı, ünsiyyəti olub, bu iki şəxsin münasibəti ideal bir səviyyədəydi və olsun ki, bəlkə bu dostluğun aliliyi çoxlarında elə bir fikir oyatmışdı.

Çox kasıb bir ailədə dünyaya göz açmışdı, uşaqlıq və gənclik illəri ağır ehtiyac içində keçmişdi. Özünün şah əsəri olan "Gətir oğlum, gətir!" poemasında Osman müəllim həyatının o ağır günlərini təsvir edir, oğlu Babəkə həsr etdiyi bu əsərdə yazır ki:

**Mən kənddə doğuldum, sən də şəhərdə,  
Sən beşikdə yatdın, mənəşə yəhərdə.  
Yatdım boz otlaqda boz dovşan kimi...  
Gözümüz dünyaya açılan kimi  
Mən çomaq götürdüm, sən kağız, qələm,  
Çomaq bir aləmdir, qələm bir aləm...**

Osman Sarıvəllinin tərcümeyi-halı XX əsrin əvvəli ilə sonu arasında (1905-1990) yaşanan bir həyatın çox mənalı, mənalı olduğu qədər də kəşməkeşli bir ömür yoludur. Çobanlıqdan, yamaqlı şalvardan, ehtiyacdən sıyrılıb təhsilə, elmə, şairliyə doğru, Qaxdan Bakıya, Bakıdan Moskvaya qədər uzanan bu yol iyirminci illərin komsomol həyatından, otuzuncu illərin ziddiyyətli, qırıncı illərin müharibə alovlarından, Cənubi Azərbaycanda yaşanan qısamüddətli nəşirlik dönməndən, əllinci illərin quruculuq, altmışıncı-səksəninci illərin kamillik mərhələsindən keçib.

Bu səksən beş illik ömrün demək olar ki, əksər sənələri, günləri, ayları onun yaddaşından silinməyib. Osman Sarıvəlli poeziyası bu mənada onun bədii-həm real, həm də romantik, yaradıcılıq ehtirası ilə coşub-daşan salnaməsidir.

İnsan ağır, çətin, məşəqqətli günlər yaşaya bilər, amma o günlərin sonralar romantik duyğulara çevrilən anları olur. "Dumanlı səhərlər, çənli axşamlar, keçəli çadırlar, yeraltı damlar, yaşıl təpələr, sərin bulaqlar, yaşıl çöllər" xatırlanır və bunlar heç də retrospektiv elementlərə çevrilmir, bütün ömrü boyu şairin varlığında yaşayır. Məşhur "Bənövşə" şeirində deyirdi ki:

**Yamaqlı şalvarım, yamaqlı çuxam,  
Vüqarlı başımı saldı aşağı,  
Çıxdı gözlerimə qəlbimin dağı.  
Ələmdən, kədərdən qaça bilmədim,  
Ciyərim həsrətlə alıxdı, yandı.  
Könlümü kimsəyə açə bilmədim,  
Cırıq paltarımdan eşqim utandı.**

Nə qədər təsirli, nə qədər real bir səhnə. Bunu Osman müəllim "Bənövşə" şeirində

# ƏDƏBİ HƏYAT

izhar edir və deyək ki, həmin BƏNÖVŞƏ şairin poetik obrazlar silsiləsində birinci sırada durur.

Ustad Qurbanidən sonra Bənövşəyə şeir çələngi taxan Osman Sarıvəlli bu obrazı simvol səviyyəsinə qaldırır. Bənövşə həm təbiətin gözəllik hüsnü kimi bənzərsiz təşbəhlərə, metaforalara bürünür, həm də hardasa insaniləşir.

Bənövşə həm eşqin, alovlu duyğunun mücəssiməsinə çevrilir, həm insan-təbiət vəhdətini özündə əks etdirir, həm də insan mənəviyyatının, gözəlliyə estetik baxışının dəyəri kimi mənalanır. Şeirin ilk bəndlərində keçmişin qara günləri xatırlanır. "Nədir üzündəki qara, bənövşə?" misrası "yaralı qəlb, dərddə baş" nisgillərindən söz açır və sonra: "Nəçə qış dolandı, nəçə yaz oldu, boranlı günlərin ömrü az oldu":

**Bənövşəm! Sənin də kəsildi ahın,  
Tikanlar diz çöküb sənə əyildi.  
Yetdi fəryadına əli sabahın;  
Günəş gözlərinin nəmini sildi.  
Lətifdən, zərifdən, deməşəm də mən,  
Ey gözəl xilqəti yamacın, yalın,  
Taxsa da döşünə səni hər yetən,  
Təmiz üreklərə yaraşır xalın!**

**Oylağımda boran qopdu bir zaman,  
Dağ başını qar almağa başladı.  
Qanadından yaralındı laçınım,  
Turacımı sar almağa başladı.**

Mükəmməl bir qoşmadır bu şeir və çox təəssüf ki, say etibarilə onun qoşma və gəraylıları o qədər də çox deyil, amma nə yazıbsa, bunlar hamısı "qoşmanı, gəraylıni belə yazarlar!" hökmünü təsdiq edə bilər.

Öncə qeyd etdik ki, o, aşiq poeziyasının vurğunu idi. Şeirlərində də ustad aşığıları, sazı, saz havalarını tərənnüm edirdi. Şairin "O kimdir başımda çalır, çağırır" adlı bir şeiri var və bu şeir yaradıcılığında, özünün dediyi kimi şairliklə aşığıqla birləşdirən bir ustadın poetik qaynaqlara necə möhkəm tellərlə bağlı olduğunu sübut edir.

**Ümmanda şirmayı, sədəf axtaran  
Hansı qəvvəs üzüb belə dərinde?  
Hansı zərgər belə zərif işləyib  
Almaz tozlarını zər üzərində?**

**Dolandım başına Ocaq dağının,  
Dolandı mənimlə o mahnılar da...  
Qoşmalar dilimdə elə yandı ki,  
Ayağım altında əridi qar da...**

## OSMAN SARIVƏLLİ DÜNYASI

(Şairin anadan olmasının 110 illiyinə)

Osman Sarıvəlli 1977-ci ildə, artıq yaşdlarının hamısı Xalq şairi fəxri adına layiq görüldükdən sonra o ada layiq görüldü. Gec də olsa, haqqını aldı, ulu öndərimiz Heydər Əliyev onu yaxşı tanıyırdı və əməyini, ədəbiyyatımızın inkişafında xidmətlərini layiqincə qiymətləndirdi. Çünki Osman Sarıvəlli elə başdan-binadan, Xalq şairi olmamışdan xalqın şairi idi. Onun "Gətir oğlum, gətir!" poeması XX əsr Azərbaycan poeziyasının şədevr nümunələrindən biridir və Osman Sarıvəllidən söz düşəndə bu əsərin adı həmişə birinci çəkilir. Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeirindən sonra vətən sevgisini ali hiss, müqəddəs duyğu səviyyəsində bu qədər ehtirasla tərənnüm etmək böyük istedadın qələbəsiydi. Poemada Atanın diliylə söylənilən "gətir!", "yaşat!" kəlmələri xalq müdrikiyinin, milli-mənəvi dəyərlərin yaşanılmasına inamdır. Burada kəndin şəhərlə, köhnəliyin yeniliklə qarşılaşdırılması tendensiyası qətiyyənlə hiss edilmir, "gətir" elə "yaşat" deməkdir. Nəyi gətirmək, nəyi yaşatma? Məsələ bundadır:

**Kömürdən almaz çək, yarpaqdan ipək,  
Daşdan gövhər çıxart, buluddan şimşək,  
Gətir, ildırımın məğrur səsinə,  
Qumru bulaqların zümzüməsini,  
Zəmilərdən sünbül, bağçalardan bar,  
Dərələrdən vüsət, dağlardan vüqar...**

Osman Sarıvəlli aşiq poeziyasının vurğunu idi, bu poeziyanın qanadlarında ədəbiyyata gəlmişdi. Qaxalı olasan, saz -söz mühitində pərvəriş tapasan, Aşiq Abbasi, Qurbanini, Xəstə qasımı, Aşiq Ələsgəri sevməyə bilərsənmi? Onun Aşiq Ələsgər yaradıcılığından söz açan "Qüdrətli şair, ustad sənətkar" adlı kiçik bir monoqrafiyası var və bu monoqrafiya ustad aşığa həsr olunan ən sanballı əsərlərdən biridir. Xalq poeziyasını, aşiq şeirini sevmək azdır, əgər şairsənsə, yazdığın qoşma və gəraylılar da o klassik incilər sırasında durmalıdır, həm də öz yeniliyi, bədii naxışları ilə seçilməlidir. Osman Sarıvəllinin qoşmaları da bu mənada öz poetik incəlikləri ilə göz oxşayır və bu nümunələr "köhnə havalarda" təzə notlar kimi səslənir:



Osman Sarıvəlli sovet dövrünün şairi idi. Gizlətməyə ki, onun yaradıcılığının müəyyən bir qismi o dövrün əhval-ruhiyyəsinə, sovet həqiqətlərinə əks etdirirdi. Ancaq bu fikri də birmənalı şəkildə mütləq bir fikir qəbul etməyə.

Unutmayaq ki, Osman Sarıvəlli kasıblıqdan, ehtiyacdən yalnız Şura inqilabından sonra qurtulmuşdu, Qori müəllimlər seminariyasında təhsil almışdı, Moskva Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində təhsilini davam etdirmişdi, onu sovet dönməndə bir sıra vəzifələrə irəli çəkmişdilər: Bakı Teatr texnikumunda müdir işləmişdi, Nizami adına Dil və Ədəbiyyat institutunda müdir müavini vəzifəsində çalışmışdı, bir müddət "Ədəbiyyat qəzeti"nin redaktoru olmuşdu və s. Onun yaşadığı quruluşdan narazılığı yox idi, şair dostları kimi o da kommunist ideallarına inanırdı. Əgər bir şair, yaradıcı adam ürekdən nəyə isə inanırsa, bu inam və etibarı qırmaq olmaz! Amma bir həqiqət var ki, Osman Sarıvəllinin poeziyasında o partiyalı motivlər, o tərənnümlər insana, onun xoş əməllərinə böyük inamdan irəli gəlirdi. Onun "Böyük dostluq", "Sibir dəftəri", "Neapol şeirləri", "Məraşə lövhələri", "Misirli qardaşlar"ı, həmçinin gürcü qardaşlara həsr etdiyi "səyahət şeirləri" Azərbaycandan dünyanın, qardaş respubli-

kaların o zamankı mənzərəsinə şair baxışı idi. "Mən Sibirə gedirəm"- ona görə ki, "hər-rarətli qəlbilə qarı, buzu əridən, Tayqanı, tundranı qızdıran Sibirli qardaşımı öz bağ-rıma basmaq üçün". Sibir torpağının özünəməxsus təbiət mənzərələri ilk dəfə Osman Sarıvəllinin poeziyasında öz əksini tapmışdır, - desə, səhv etmərik. "Neapol şeirləri"ndə İtaliyanın bu qədim şəhərinin gözəlliklərindən söz açır, onun tarixinin qəmli və həm də şanlı səhifələrini vərəqləyir, Bakıya oxşarlığını göz önünə gətirir, amma bu gözəl şəhərin dilənçilərini də unutmur, pulun hökmanlığını, insanların kasıbçılıqla ömrü başa vurmalarını kədərle xatırlayır. "Misirli qardaşlar"dakı bu misralar isə elə bil, bu gün üçün deyilib, ərəb ölkələrində baş verən çaxnaşmalar, qanlı terror hadisələri yada düşür: "Ərəb oğlu! Ərəb qızı! Göz dikib torpağıniza hamı bir can kimi! Sürünür kölgənizcə əli bıçaqlı dizin-dizin, Mətanətlə durun keşiyində ölkənizin-Möhkəm çaxın ayağınızı yerə, hamı bir nəfər, hamı bir can kimi!".

Osman Sarıvəlli ustad şair idi. Hər sö-zün, hər kəlmənin, hər misranın poetik mə-

nasına varmağa can atırdı və buna nail olurdu. Yazırdı ki: Baxın kimi sərraf gözün, Təmtəraqılı yalan sözün Canı yoxdur, dedin özün, Məna sözün düzündədir". Onun şeir dili saf, təmiz, duru idi, bir çeşmə idi ki, suyu bulanıq deyildi. Xalq dilinin şəhdi-şirəsi, etnoqrafik incəlikləri, məişətdən, adət və inanclardan gələn sözlər, ifadələr, atalar sözləri, məsəllər, folklordan əsən sərin meh Osman Sarıvəllinin poeziyasında xalq ruhunun şeir dilində ifadəsiydi. Baxın: "Bu yerlərdə gözəl dostum, sinəmdə Bir yaralı bül-bül ağlar, nə bilsin? Buruq-buruq duman çıxır başımdan, Mən yanıram, qarlı dağlar nə bilsin?" Bir də baxın: "Zülfün qamətin-dən uzundur, uzun, Yalansa, əmr eylə boy-num vurulsun! Ayna qabağında bir ayna dursun, Görünsün əndamın yara, görün-məl!". O, sərbəst şeirlər də yazırdı, amma insafən deyək ki, o şeirlərin bir çoxu hecda da yazıla bilərdi, çünki Osman Sarıvəllinin şair qüdrəti hecda daha parlaq şəkildə ifadə olunurdu. Təbii ki, bu, mənim subyek-tiv fikrimdir, razılaşmaya da bilərsiniz....

Osman Sarıvəllinin məşhur bir şeiri var: "Günah onun özündədir"

**Dostum, incə barmaqların  
Sədəflərin üzündədir.  
Mənim meylim bir sazında,  
Bir də şirin sözündədir.**

Bu şeiri O.Sarıvəlli əlli yaşında yazmışdı. Mən onu əlli yaşında yox, yetmiş yaşı olanda görmüşəm və o yetmiş yaşlı Osman baba qədd-qamətli, dolu bədənli, qıvrıq bir kişi idi. Amma bir gün səksən yaşında, Bakı bulvarında, bir söyüd ağacının yanındakı skamyada onu görəndə gözlerimə inanmadım. Osman baba arıqlamışdı, belə əyilmişdi bir az, amma gözlərində o həyat eşqi sönməmişdi. Harasa, uzaqlara boylanırdı. 1990-cı ilin 3 iyul günündə Osman baba da gözlərini əbədi yumdu və onu öz doğma kəndində -Sarıvəllidə dəfn etdilər. O kənd-də ki:

**Orda öz gülüm var, öz gülşənim var,  
Yolumu gözləyən Solmazım ağlar;  
Uzun qollarını ala çınarlar  
Boynuma salsa da, mən gedər oldum!**